

ведалі рускую мову, і вучылі рускай мове і літаратуры ў 4-11 класах агульнаадукацыйных школ усіх тыпаў.

Сітуацыя ў Беларусі, званая з укараненнем двухмоўя, апазіцыяй была выкарыстана як палітычны фактар. Крытыцы падвергліся партыйныя і дзяржаўныя органы, праз якія быццам бы Масква праводзіла русіфікатарскую палітыку [1, с. 375].

27 ліпеня 1990 г. Вярхоўны Савет БССР прыняў Дэкларацыю аб дзяржаўным суверэнітэце рэспублікі. Беларуская мова стала адзінай дзяржаўнай мовай ў краіне. 14 мая 1995 г. быў праведзены рэспубліканскі рэфэрэндум, у якім прынялі ўдзел 64.8% грамадзян, што мелі права ўдзельнічаць. За адабрэне пытання "Ці згодны Вы з наданнем рускай мове роўнага статусу з беларускай?" прагаласавалі 83.3% прыняўшых удзел у галасаванні.

Літаратура

1. Новік Я.К., і Марцуль Г.С. Гісторыя Беларусі, 2-е выданне - Мінск, 2000. - 463 ст.
2. Новік Я.К., і Марцуль Г.С. Гісторыя Беларусі, 1-е выданне - Мінск, 1998. - 415 ст.
3. Станкевіч С. Русіфікацыя беларускае мовы ў БССР і супраціў русіфікацыйнаму працэсу [1962] / Прадмова В. Вячоркі. – Мн.: Навука і тэхніка, 1994. - 67 ст.
4. Гапоненка, І.А. Моўная палітыка і моўная сітуацыя на Беларусі ў XIX- на пачатку XX ст. / І.А. Гапоненка // Веснік Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. Сер. 4, Філалогія. Журналістыка. Педагогіка. Псіхалогія. - 2011. - N 2. - С. 50-55.

Герб Бабра: пошук вытокаў

Самафал А.А., 2 курс, гістарычны факультэт, БДПУ;
нав. кір. – кандыдат гістарычных навук, дацэнт І.Л. Калечыц, БДПУ

У 2016 г. мястэчка Бобр, якое знаходзіцца у Крупскім раёне Мінскай вобласці, адзначыць сваё 500-годдзе, а ў 2012 годдзе мястэчка адзначыла 250-годдзе надання Бабру Магдэбурскага права.

Далёка не ўсе мястэчкі ў Беларусі мелі магдэбурскае права. Трэба адзначыць, што Бабру, увогуле, пашанцавала двойчы. Першы раз у 1559, калі Бобр займеў статус мястэчка. Гэта дазволіла яму вылузнуцца з агульнай шэрані навакольных вёсак і, як вынік, дамінаваць ў рэгіёне 400 год. Другі – у XVII ст., калі ён атрымаў магдэбурскае права, права на самакіраванне. Час надання Бабру магдэбурскага права – гэта час яго росквіту. Праца прысвечана гэтаму перыяду, у прыватнасці, пытанню атрымання мястэчкам герба з выявай святых Барыса і Глеба.

Нам падаецца, што факт надання Бабру герба з выявай святых Барыса і Глеба не быў выпадковым. У тагачасных гістарычных варунках склаліся ўсе перадумовы да гэтага. Але чаму менавіта Барыс і Глеб? Тое, што было зразумелым 200 і нават 100 гадоў назад, для нас уяўляецца загадкай.

Мэтай нашай працы з'яўляецца высвятленне, чаму на Бобрскім гербе размешчана выява Барыса і Глеба.

Аб'ектам нашага даследавання з'яўляецца гарадская геральдыка.

Прадметам вывучэння – герб мястэчка Бобр.

Наша гіпотэза заключаецца ў тым, што ў Бабры існаваў культ гэтых святых. Каб даказаць гэта, нам неабходна вярнуцца да вытокаў надання мястэчку герба і да народнай памяці.

Такім чынам, задачы нашага даследавання наступныя:

- адсачыць гісторыю Бабра;
- выявіць, ці існуе ў Бабры легенда аб Барысе і Глебе;
- выявіць, ці існуе на дадзены час у Бабры і яго ваколіцах культ гэтых святых.

Для дасягнення пастаўленай мэты мы прыбеглі да гісторыка-генетычнага метада, а таксама да метадаў мікрагісторыі (інтэрв'ю).

Навізна працы заключаецца ў тым, што дадзеная тэма ў навуковай літаратуры не даследавалася.

Вывіні дадзенага даследавання будуць карыснымі ў час вывучэння ў Бобрской сярэдняй школе і школах Крупскага раёна адпаведнай тэмы па гісторыі Беларусі ў 8 класе "Гарады Беларусі ў другой палове XVII – першай палове XVIII ст." і "Наш край."

Перш, чым адсачыць мінулае Бабра ў XVIII ст., мы звернемся да пачатку, а, менавіта, да XVI ст., калі мястэчка ўпершыню згадваецца ў аналах гісторыі.

Узнікла мястэчка Бобр дзякуючы вялікай гандлёвай магістралі, што пралягала з захаду на ўсход, з волі вялікага князя літоўскага Жыгімонта Аўгуста праз намаганні вядомага дзяржаўнага дзеяча Ераніма Аляксандра Хадкевіча. Адбылося гэта ў 1559 г. "Чиним знаменито сим нашим листом ... з ласки нашео господарское на просьбу пана ... Ходкевича ...на реце Бобре, в селе Забобровье, во властном грунте его милости садити и в нём корчмы и торг мети ему даём", бо, маўляў, "тоє де место и торг там не будеть на жадной шкоде и переказе местом и корчмам нашим, бо отдаль от всих мест наших". Гэта напісана ў прывілеі, які атрымаў Хадкевіч ад вялікага князя [3, с.65].

Але тут ясна і выразна згадка сяло Забброўе, якое існавала задоўга напярэдадні. На нашу думку, Забброўе – гэта частка мястэчка Бобр, якое знаходзіцца на сённяшні час на месцы вуліцы Зарэчча. Сяло тое ўпершыню сустракаецца ў дакументах пад 1516 г., калі Іван Васільевіч Красны з князёў Друіцкіх завяшчае яго разам з сёламі Сакалавічы і Нехудова сваёй жонцы. А ўжо яна, напэўна, прадала іх ці завяшчала некаму іншаму. Такім чынам, 1516 г. лічыцца часам першай згадкі Бабра ў гістарычных дакументах.

Пасля смерці Ераніма Хадкевіча ў 1561 г. Баброўскі маёнтак перайшоў у спадчыну да яго адзінага сына Яна Ераніма – выдатнага ваеначальніка часоў Лівонскай вайны. У 1573 г. Ян Еранім Хадкевіч аддаў маёнтак Бобр у заклад адной з шасці сваіх сясцёр, Крыціне, і яе мужу Станіславу Пацу. З інвентара той перадачы можна даведацца, што мястэчка Бобр мела 71 дом, млын, гасцінны дом.

Аляксандр, сын Яна Ераніма Хадкевіча, пасля смерці Паца перадае закладное права Льву Сапегу, той – сваіму слуге Станіславу Глінскаму, той жа – шляхцічу Крыштафу Камару. Пад 1614 г. ўпершыню згадваецца Баброўская царква і святар Фёдар, якому належалі пляч і валока, вольная ад усіх падаткаў. У 1636г. Крыштаф Камар памёр.

След Бабра губляецца на некалькі дзесяцігоддзяў. Несумненна, гэта звязана з Невядомай вайной (1654 - 1667), якую развязаў Масковія супраць Рэчы Паспалітай. Гэтая вайна з 213 дамоў, што былі ў Бабры, пакінула 95. Звыш паловы насельніцтва загінула ці разбеглася [6, с. 139].

Пасля Невядомай вайны мястэчка Бобр перайшло ва ўладанне Сапегаў. У гэты час у Бабры дзейнічала ўніяцкая царква, знаходзіўся двор Сапегаў. У 1700 г. Бенедыкт Сапега заклаў Бобр Яну Лендарфу.

Той фактар, што ў Бабры не склалася родавай дынастыі ўладальнікаў, пераемнасці гаспадароў, не лепшым чынам паўплывала на развіццё мястэчка. Але ўсё змянілася ў XVIII ст., калі Бобр займеў сваіх апекуноў – Ігнацыя і Алену Агінскіх. Вось як гэта адбылося.

Удава Яна Лендарфа Крысціна Абрамовіч у 1733 г. паўторна пабралася шлюбам з Марцыянам Міхалам Агінскім. І праз гэты шлюб Бобр перайшоў да князёў Агінскіх. У 1750 г. ён належыць старэйшаму сыну Ігнацыю.

Жонкай Ігнацыя была траюрадная сястра Алена, дачка Казіміра Дамініка Агінскага, - асоба вельмі адукаваная. Пры Алене ды Ігнаціі Бобр, як лічыць В. Насевіч, перажыў пэўны ўздым [3, стр.61]. Мясцічка тады мела каля 100 двароў і было буйнейшым з усіх паселішчаў Крупскага раёну. Агінскія заснавалі касцёл найсвяцейшай панны Марыі, які пачаў дзейнічаць у 1760 г. У 1762г. Бобр атрымаў пацверджанне магдэбургскага права. Бобр быў першым і адзіным у Крупскім раёне, які меў магдэбургскае права. Яно дазваляла жыхарам выбіраць органы самакіравання, мець пячатку і герб.

У 1913 г. была апублікавана пячатка мястэчка Бобр з надпісам "пячатка месца магдэбургскага яго каралеўскай міласці Баброўскай" і датай 1735 г. [8, с. 180]. Герб быў прыняты ў т. зв. геральдычны перыяд (XVI – канец XVIII ст.).

У гербах гэтага перыяду ў значна большай ступені знаходзяцца адлюстраванне лакальных асаблівасці таго або іншага горада, чым у гербах, атрыманых у наступным познегеральдычным перыядзе, калі гербы на Беларусі ствараліся па агульна-расійскаму ўзору. Вось апісанне герба, якое падае Анатоль Цітоў: "у блакітным полі на фоне княжацкай мантыі дзве зброяныя постаці ў каронах. Пацверджаны герб 1 снежня 1762 г." [8, с. 64].

Чаму ж на гербе Бабры змешчаны вываы Барыса і Глеба, першых рускіх святых, кананізаваных Праваслаўнай царквой? Нам падаецца, што гэта не было выпадковым. Штосьці вельмі моцнае ўплывала і вымусіла зрабіць гэты выбар. І гэтай акалічнасцю мог быць толькі моцна развіты культ Барыса і Глеба ў Бабры.

Каб вырашыць гэта, мы накіраваліся да бабуль, захавальніц каштоўных фальклёрных звестак. Але пошкі вынікаў не далі. Мы сутыкнуліся з тым, што ў народнай памяці жыхароў Бабра на сённяшні дзень цалкам адсутнічае хоць які небудзь водгук аб гэтых асобах. Наша праца зайшла б у тупік, калі б не адна шчаслівая акалічнасць. Гэтай акалічнасцю стаў той факт, што ў 1873 г. на пасадку настаўніка Бобрскага народнага вучылішча быў назначаны 18-гадоваы юнак Еўдакім Раманавіч Раманаў, у будучым – спынным беларускі фалькларыст. На гэтай пасадзе у Бабры ён прапрацаваў толькі адзін год, але за гэты час паспеў сабраць шмат фальклёрнага матэрыялу, сярод якога - песня пра смерць Барыса і Глеба! Гэта была наша неверагодная ўдача. Такім чынам, песня "Смерць Барыса і Глеба," якую запісаў у 1873 г. Еўдакім Раманаў, з'яўляецца першым доказам у якасці пацверджання нашай гіпотэзы.

У пачатку 1070-ых гадоў Барыс і Глеб былі кананізаваны Праваслаўнай царквой. Іх культ распаўсюдзіўся па ўсіх усходнеславянскіх землях, у тым ліку і беларускіх. У пачатку XII ст. па загадзе полацкага князя Барыса былі высечаны надпісы на паклонных камянях у рэчышчы Заходняй Дзвіны. У тым жа стагоддзі храмы ў іх гонар былі пабудаваны ў Полацку, Тураве, Гродне, Наваградку.

Быў распаўсюджаны культ гэтых святых і ў нашых ваколіцах. Найбліжэйшае месца пахпаўнення знаходзіцца каля вёскі Высокі Гарадзец у Талачынскім раёне. Там стаяла Барысаглебская капліца над каменем. Там жа каля вёскі Няклюдава быў пабудаваны ў XIX ст. Барысаглебскі манастыр, а на сённяшні дзень – жаночы. А непалядку знаходзіцца Святая крыніца ў старажытным урочышчы, каля

якой, паводле легенды, на старым дубе з'явіўся абраз Барыса і Глеба. Гэтыя помнікі знаходзяцца ў 40 км ад Бабра ў межах былога Сенненскага павету, куды ўваходзіў калісьці Бобр.

У Беларусі ёсць і некалькі сакральных крыніц, апекунамі якіх лічацца святыя Барыс і Глеб. Адною з іх і з'яўляецца вышэйзгаданая няклюдзкая крыніца паміж вёскамі Янава і Серкавіцы Талачынскага раёна.

Як вядома, большасць крыніц мела свой "прыход" з насельніцтва навакольных вёсак, а да некаторых ехалі (і зараз едуць) нават з далёкіх раёнаў. Пасля прыняцця хрысціянства царква ўзяла пад сваю апеку большасць крыніц, якім пакланяліся нашы продкі. У XIX ст. – пачатку XX ст. паміж рознымі канфесіямі ішла барацьба за патранаж той ці іншай крыніцай. Так узнікла каля крыніцы царква і Няклюдзкі Барысаглебскі манастыр.

Праца завершана. У выніку яе мы падцвердзілі гіпотэзу аб тым, што выява Барыса і Глеба на гербе Бабра не выпадковая. Яе з'яўленне сапраўды выклікана развітым культам гэтых святых у мястэчку Бобр і яго ваколіцах. Праўда, дакладная дата надання Бабру магдэбургскага права так і застаецца адкрытай. Гэта альбо 1735 год (доказам гэтага сведчыць апублікаваная ў 1913 г. пячатка мястэчка Бобр у выданні "Зап. Северо-Запад. Отд. Император. Рус. Геогр. Общества", на якое спасылалася А. Цітоў у працы "Гарадская геральдыка Беларусі"), альбо 1762 год, якую падтрымліваюць некаторыя аўтары кнігі "Памяць. Крупскі раён". Аўтар асмельваецца выказаць меркаванне, што магдэбургскае права (з чарнільнай ці сургучнай пячаткай для папер) было нададзена Бабру ў 1735 г., а герб распрацаваны (як каляровая эмблема горада) – у 1762.

Літаратура

1. Зайкоўскі, Э.М. Жыватворныя крыніцы Беларусі / Э.М. Зайкоўскі, Л.У. Дучыц – Мінск, 2001. – 111 с.
2. Карабаняў А.К. Культавыя і гістарычныя валуны Беларусі / А.К. Карабаняў, В.Ф. Вінакураў – Мінск, 2011. – 235 с.
3. Насевіч, В.Л. У складзе Рэчы Паспалітай / В. Л. Насевіч // *Памяць. Крупскі раён.* – Мн., 1999, стр. 47 – 64.
4. Опыт описания Могилёвской губернии / Под редакцией Домбовецкого. – СПб, 1882г. – разд. паг.
5. *Памяць: Гіст.-дакум. хроніка Крупскага раёна / Склад. і навук. рэд. Дз. М. Хромчанка; Рэдкал.: Г. П. Пашкоў (гал. рэд.), Дз. Дз. Карань і інш. — Мн.: БелЭн, 1999. — 640 с.*
6. Сагановіч, Г. Невядомая вайна: 1654 – 1667 / Г. Сагановіч. – Мн., 1995. – 144 с.
7. *Энцыклапедыя гісторыі Беларусі: У 6 т. / Рэдкал.: Г.П. Пашкоў [і інш.]. – Мн: БелЭн, 1999. – Т.5 – М – Пуд / Рэдкал. Г.П. Пашкоў [і інш.]. Мн.: БелЭн, 1999. – 592 с.*
8. Цітоў, А. К. Гарадская геральдыка Беларусі. / А. К. Цітоў. – Мн., Польша, 1989. – 207 с.

Літаратурныя таварыства ў Гродзенскай губерні (пач. XX ст.)

Седунова А.В., 5 курс, факультет історыі, камунікацыі і турызму, ГРГУ;
науч. рук. – кандидат історических наук, доцент Н.А. Івашенко, ГРГУ

Сацыяльна-эканамічныя і палітычныя пераўтварэнні ў пачатку XX ст. выклікалі аб'ектыўную неабходнасць у пашырэнні і распаўсюджванні разнастайных ведаў у грамадстве, таму ў пачатку XX ст. назіраецца тэндэнцыя ў адкрыцці таварыстваў, грамадскіх і навукова-культурных аб'яднанняў. Пашырэнне ведаў праз адкрыццё бібліятэк было адной з важных мэт, якую ставілі таварыства.

З 1907 па 1913 г. у Гродна дзейнічала таварыства аматараў драматычнага і музычнага мастацтва «Муза». У 1905 г. у Слоніме дзейнічала "Слонімскае літаратурна-драматычнае і музычнае грамадства", у Друскеніках з 1908 па 1912 г. дзейнічала "Друскенінскае грамадства любіцеляў драматычнага і музычнага мастацтва «Ондына», а з 1900 па 1913 г. у Беластоку працаваў "Беластокскі кружок ліч. служыўшых в гасударственных и общественных учреждениях под названием «Отдых»" і інш. Дзейнасць таварыстваў была даволі інтэнсіўнай: правядзенне літаратурных вечараў, пастаноўка п'ес, забеспячэнне членаў гуртка літаратурай.

Такім чынам, таварыства і гурткі адыгрывалі важную ролю ў развіцці культуры ў грамадстве, праводзілі каласальную асветніцкую працу: утрымвалі ў горадах, у паветах грамадскія бібліятэкі, якія давалі жыхарам магчымасць карыстацца кнігамі, часопісамі і інш. разнастайнымі друкаванымі творами па розных спецыяльных навуках і інш.

Літаратура

1. Бязозкіна, Н.Ю. Гісторыя кнігадрукавання Беларусі (XVI – пачатак XX ст.): вучэб. дапам. – 2-е выд. – Мінск: Беларуская навука, 2000. – 199 с.
2. НГАБ у г. Гродна, ф.103, воп.1, спр.89.
3. НГАБ у г. Гродна, ф.103, воп.1, спр.104.
4. НГАБ у г. Гродна, ф.103, воп.1, спр.106.
5. НГАБ у г. Гродна, ф.103, воп.1, спр.111.
6. НГАБ у г. Гродна, ф.103, воп.1, спр.113.